

*П. В. Пивовар,
аспірант, Житомирський національний агроекологічний університет*

ЛІЗИНГ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ МАШИННО-ТРАКТОРНИХ ПАРКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто переваги та недоліки використання фінансового лізингу в сільському господарстві. Проведено порівняльну характеристику застосування лізингу та комерційного кредиту при придбанні сільськогосподарської техніки. Розглянуто динаміку придбання вітчизняної сільськогосподарської техніки за програмами державної підтримки в Україні.

The advantage and defect of the use the financial leasing in agricultures were considered. The feature of the use the financial leasing and commercial credit when buying the farm machinery were comparative. The dynamics of the buying the native farm machinery for program of state support in Ukraine were considered.

Ключові слова: лізинг, машинно-тракторний парк, технічний потенціал, сільськогосподарське підприємство, лізингові операції, кредит.

Key words: leasing, machinery and tractors and technical potential, farm, leasing, credit.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних ринкових умовах сільськогосподарські товаровиробники знаходяться в жорстких ринкових умовах і вимушені постійно пристосовуватись до них. Основними з цих вимог є зниження витрат на виробництво, освоєння нової техніки та технологій, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції. Але більшість сільськогосподарських підприємств вимушені експлуатувати фізично зношені та морально застарілі технічні засоби, оскільки не в змозі фінансувати оновлення матеріально-технічного потенціалу. Тому лізинг є ефективним інструментом оновлення основних фондів аграріїв.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам оновлення машинно-тракторних парків сільськогосподарських товаровиробників з використанням фінансового лізингу присвячені праці таких вчених: В.Г. Андрійчук, О.Д. Василик, М.Г. Вергун, П.І. Гайдуцький, О.Ф. Гриценко, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, М.І. Кісіль, М.Г. Лобас, Г.М. Підлісецький, П.Т. Саблук, Р.П. Саблук, А.М. Турило та інші. Так, О.Д. Василик зазначає, що лізинг належить до найхарактерніших видів фінансових послуг, цей вид діяльності спрямований на залучення й розміщення фінансових ресурсів на основі передавання у користування майна за плату. Основні складові механізму державного регулювання лізингових відносин досліджені Г.М. Підлісецьким, М.Г. Вергуном. У працях М.М. Руденко, О. Васильчишеної, О. Гетьман розроблено теоретичні положення, методичні та практичні рекомендації щодо необхідності використання та розвитку лізингу в процесі оновлення технічного потенціалу підприємств. Праці О. Дорофеевої, О.Б. Васильчишиного, І. Шперберга присвячені досліджених лізингових операцій та ролі лізингових компаній і комерційних банків у процесі надання лізингових послуг. Незважаючи на наявність багатьох наукових розробок у цій сфері, необхідно зазначити, що на сьогодні не повною мірою проаналізовано можливості та переваги лізингу.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування переваг та недоліків застосування лізингу в аграрних підприємствах як форми оновлення технічної бази виробництва. Запропонувати механізм державної підтримки надання лізингових послуг сільськогосподарським підприємствам.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Нині більшість аграрних товаровиробників відчувають гостру потребу в оновленні їх машинно-тракторних парків. Особливо ця потреба спостерігається в таких областях, як Житомирська, Волинська та Рівненська. Регіональний агропромисловий комплекс втратив традиційні, стратегічні галузі, на яких спеціалізувались більшість підприємств даних областей, основними з яких є хмелярство, льонарство та вирощування ВРХ. А натомість займаються виробництвом типових (популярних) продуктів сільського господарства, таких як ріпак, пшениця, соя, соняшник; вони не в змозі конкурувати з потужними сільськогосподарськими підприємствами Півдня та Сходу України. Як наслідок отримують мізерний прибуток, який весь інвестують в оборотні фонди (насіння, добрива та пально-мастильні матеріали), а на фінансування оновлення основних фондів, особливо машинно-тракторних парків, у даних підприємств бракує коштів.

Лізинг має стати ефективним інвестиційним механізмом оновлення основних засобів. Світовий досвід свідчить, що він є одним із ефективних методів інвестування, який дає змогу без різкої фінансової напруги підприємства забезпечити формування матеріально-технічної бази та найпрогресивніших методів матеріально-технічного забезпечення. Лізинг дає можливість не залучати позичений капітал і не "заморожувати" власний, економити на витратах, пов'язаних із володінням майном, встановлювати за погодженням з лізингодавцем гнучкий порядок здійснення лізингових платежів. Лізинг — це економічно вигідніша, ніж інші, форма найму завдяки відносно невисокому рівню лізингових пла-

тежів. Лізингооодержувач може скористатися податковими пільгами: лізингові платежі відносять на собівартість продукції, включають до валових витрат і, таким чином, зменшують суму оподаткованого прибутку. За умови використання лізингу, лізингооодержувачу надається можливість оперативного поновлення виробничих фондів за рахунок одержання в користування нового дорогого обладнання без його повної оплати [1]. Тому, на нашу думку, лізинг для сільськогосподарських товаровиробників є найбільш оптимальним способом придбання та оновлення машинно-тракторних парків.

Широке розповсюдження у світовій економіці лізинг отримав завдяки перевагам, які закладені в механізми надання лізингових послуг. З точки зору лізингооодержувача, тобто суб'єктів АПК, можна виділити наступні переваги:

- можливість придбання нової, високоякісної дорогої техніки без значних одноразових капіталовкладень, оскільки при лізингу виробниче обладнання передається в користування без попереднього викупу, тобто є можливість налагодити виробництво при обмежених витратах фінансових (а при міжнародному лізингу — валютних) засобів;

- лізинг припускає 100% кредитування і, як правило, не потребує негайного початку платежів. При використанні звичайного кредиту підприємство повинно було б частину вартості покупки оплатити за рахунок власних коштів;

- лізинг також дозволяє спочатку випробувати машину, а потім закупити її, а обладнання в сезонних галузях орендувати лише на час його фактичної експлуатації;

- лізинг дозволяє підприємству запобігти витратам, пов'язаним із моральним старінням машин і устаткування, і сприяє використанню найновіших об'єктів лізингу, що підвищує конкурентоспроможність лізингооодержувача;

- лізингові платежі в повному обсязі відносяться на собівартість продукції (робіт, послуг), виробленої лізингооодержувачем, і відповідно знижують оподатковуваний прибуток;

- майно за лізинговою угодою не зараховується на баланс лізингооодержувача, що не збільшує його активів і звільняє від сплати податку на майно. Його вартість не включається в залишок кредитної заборгованості. Це поліпшує фінансові показники підприємства-орендаря і відповідно дозволяє йому залучити додаткові кредитні ресурси (у зв'язку з цим сучасний лізинг часто класифікують як "позабалансове фінансування");

- у багатьох країнах законодавче встановлені податкові пільги для лізингових операцій (так, прискорена амортизація дозволяє суттєво знизити оподатковуваний прибуток і термін лізингової угоди);

- порядок здійснення лізингових платежів гнучкіший, ніж за кредитними угодами (лізингооодержувач може розрахувати надходження своїх доходів і разом із лізингодавцем розробити зручну схему платежів. Останні можуть бути щомісячними, щоквартальними та ін. Сума платежів може бути постійною або ковзкою. При її визначенні може бути врахована сезонність використання предмета лізингу. Платежі можуть здійснюватися із виручки від реалізації продукції, що вироблена на отриманню в лізинг обладнанні). При використанні компенсаційного лізингу лізингооодержувач здійснює платежі в товарній формі, використовуючи продукцію, що вироблена на лізингованому обладнанні;

- лізинг доступний малим і середнім підприємствам, в той час як отримання банківських кредитів на сприятливих умовах для них проблематичне. Деякі лізингові компанії не вимагають від лізингооодержувача ніяких додаткових гарантій, оскільки забезпеченням угоди є саме устаткування (при невиконанні орендарем своїх зобов'язань лізингова компанія забирає своє майно);

- лізинг, на відміну від кредиту, дає змогу створити надійніші умови господарювання;

- підвищується ліквідність підприємств-лізингооодержувачів, тобто покращується такий важливий для ринкової економіки показник, як здатність своєчасно сплатити майбутні борги;

- перевагою лізингу є також можливість придбання лізингооодержувачем устаткування за залишковою вартістю після завершення лізингової угоди;

- при укладанні лізингової угоди орендар може розраховувати на отримання від лізингодавця додаткових інформаційних, консультативних і юридичних послуг;

- Міжнародний валютний фонд не враховує суму лізингових угод у підрахунок національної заборгованості, тобто є можливість перевищити фактичні ліміти кредитної заборгованості, встановлені Фондом для окремих країн (при застосуванні імпортного лізингу) [3; 4; 5].

Як бачимо, лізингові операції мають великі переваги. Традиційне уявлення про лізинг як примітивну довгострокову оренду майна безнадійно застаріло. В той же час слід відмітити ряд недоліків, що притаманні лізингу:

- кількість учасників лізингової угоди більша, ніж при купівлі майна за рахунок позики, тому операції відрізняються досить складною організацією;

- на підготовку фінансової лізингової угоди може витратитися більше часу, ніж на підготовку контракту на купівлю. Вищі можуть бути і адміністративні витрати, тому вважається, що ціна лізингу може бути нижчою або дорівнювати ціні позики тільки за наявності певних податкових пільг [2; 3; 4].

Лізинг в Україні є перспективним, але не досить розвиненим джерелом оновлення основних фондів підприємств різних галузей економіки (табл. 1). Причиною цього є відсутність передумов для його розвитку. Одна з головних причин, чому лізингова форма кредитування сільськогосподарських товаровиробників не одержала поширення, — відсутність цивілізованого ринку лізингових послуг.

З наведеної табл. 1 видно, що в 2008 році відбувся спад, який продовжувався до 2010 року, тоді як в 2010 році спостерігається поступове поживлення ринку лізингових послуг. Дана негативна тенденція пояснюється кризою 2008 року, яка супроводжувалась недостатністю фінансових ресурсів в суб'єктів підприємницької діяльності всіх галузей економіки України. Вартість лізингових угод найшвидше збільшується в галузі сільського господарства, що пояснюється державною підтримкою в сфері лізингових угод на сільськогосподарську техніку вітчизняного виробництва.

Водночас в Житомирській області даного збільшення не спостерігається, оскільки на території області знаходиться низькорентабельні та малоприбуткові підприємства, їхніх ресурсів не вистачає на швидкий вихід з кризового стану. Стан оновлення машинно-тракторних парків сільськогосподарських підприємств Житомирської області знаходиться на досить низькому рівні, про що свідчать дані табл. 2.

З наведеної таблиці можемо спостерігати тенденцію до поступового зменшення кількості придбаної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва. Дана тенденція пов'язана, перш за все, з високою вартістю технічних засобів, припиненням фінансування державної програми часткової компенсації вартості сільськогосподарської складної техніки, високою вартістю кредитних ресурсів та їх відсутністю на фінансовому ринку. Як бачимо з наведеної таблиці, фінансовий лізинг не виконує покладену на нього функцію — прискорити відтворення машинно-тракторних парків сільськогосподарських товаровиробників та полегшити фінансове навантаження на них.

У західних країнах розвиток лізингових відносин підтримується державою, оскільки вони стимулюють експортну діяльність національних виробників, прискорюють оборотність капіталу, підвищують ліквідність підприємств. Лізинг тут є пільговою галуззю інвестиційної діяльності й особливим видом фінансування. Для держави фінансове заохочення лізингу є засобом стимулювання продажу нової техніки, постійного прискорення поновлення виробничих фондів, інтенсифікації розвитку національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку. За даними Європейської Федерації Національних Асоціацій Лізингових компаній, у формі лізингових операцій у Німеччині здійснюється майже 17% усіх інвестицій, в Англії — 28, у Франції — близько 18, в Нідерландах — 11, у Швеції — 26, в Австрії — 20, у США — 30% [7].

Розглянемо економічну перевагу використання фінансового лізингу від банківського кредиту на прикладі придбання трактора ХТЗ 17221-31 вартістю 470,42 тис. грн. Як видно з табл. 3, сільськогосподарські товаровиробники при придбанні техніки при використанні фінансового лізингу мають досить значні переваги: по-перше, розмір застави є меншим на 50%; по-друге, меншою є і відсоткова ставка річних; по-третє, завдяки різниці в кратності платежів (2 рази в рік — за лізингом, і 12 разів — за кредитом) господарство одержує можливість для застосування вивільнених таким чином коштів на інші цілі.

Фінансовий лізинг досить розповсюджений механізм відтворення технічного потенціалу світових аграрних формувань, особливого розвитку лізинг набув в країнах Європейського Союзу. Але запропонований урядом механізм фінансового лізингу не набув популярності серед вітчизняних аграріїв. Причин цьому багато, але основним недостатком є те, що техніку не в змозі отримати ті підприємства, які дійсно потребують її. Більшість техніки, яка постачається через лізинг, потрапляє в фінансово стійкі підприємства.

Ми пропонуємо механізм державної підтримки фінансового лізингу з використанням групування на основі навантаження на наявну, працездатну техніку (трактори, комбайни) в сільськогосподарських підприємствах. На нашу думку, трактори та комбайни є основними енергетичними складовими машинно-тракторних парків сільськогосподарських підприємств. Тому при виборі напряму державної підтримки трактори та комбайни є основоположними. За умови, що сільськогосподарське підприємство не має права продавати придбану за даним механізмом техніку протягом 5 років з моменту придбання.

Технічне навантаження ми пропонуємо розраховувати за формулою:

$$K_m = \frac{S}{T_e}$$

де K_m — технічне навантаження;

Таблиця 1. Вартість укладених договорів фінансового лізингу в розрізі по галузях за 2007—2010 рр.

Галузі економіки	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Абсолютне відхилення 2007 р. до 2010 р., млрд грн.	Відносне відхилення 2007 р. до 2010 р., %
Будівництво	1,83	1,50	0,27	0,40	-1,43	Зменшення на 77,9
Сільське господарство	1,95	0,94	0,28	0,63	-1,32	Зменшення на 67,5
Сфера послуг	1,02	0,81	0,15	0,007	-1,01	Зменшення на 99,3
Транспорт	9,99	5,07	1,46	0,07	-9,92	Зменшення на 99,3
Харчова промисловість	0,30	0,19	0,04	0,002	-0,30	Зменшення на 99,2
Інше	1,77	1,36	0,26	3,77	2,01	Збільшення на 113,3
Всього	16,88	9,88	2,47	4,9	-11,98	Зменшення на 71,0

Джерело: складено на основі [7].

S — загальна площа рілі, ум. ет. га;

T_e — кількість, ум. ет. тракторів, комбайнів.

Відповідно до технічного навантаження пропонуємо всі сільськогосподарські підприємства розділити на три групи. Кожній групі ми присвоюємо відповідний відсоток авансового платежу, який держава компенсує при придбанні сільськогосподарської техніки (лише трактори та комбайни). Першій групі — 15 %, друга група — 25 %, третя група 35 %.

Концептуальними основами запропонованого нами механізму є:

- 1) зміна тенденції наявності основних видів сільськогосподарської техніки в сторону збільшення;
- 2) ціленаправлена допомога відповідно до наявного технічного стану сільськогосподарського підприємства;
- 3) кожна лізингова компанія може прийняти участь в програмі.

Механізм програми діє наступним чином:

- 1) управління агропромислового розвитку розраховує коефіцієнти навантаження на наявну техніку для кожного бажаного сільськогосподарського підприємства (ймовірного лізингоотримувача);
- 2) лізингоотримувач визначається з об'єктом лізингу та звертається до лізингової компанії;
- 3) лізингова компанія звертається до управління агропромислового розвитку, яке надає підтвердження про відсоток авансового платежу на основі коефіцієнта навантаження;
- 4) заключається лізингова угода між лізингодавцем та лізингоотримувачем;

Таблиця 2. Фінансово-кредитні джерела забезпечення сільськогосподарських товаровиробників Житомирської області технікою вітчизняного виробництва

Рік	Од. виміру	Власні кошти	У % до всього	Кредити	У % до всього	Часткова компенсація	У % до всього	Фінансовий лізинг	У % до всього	Всього
2007	од.	148	51	24	8	118	41	144	50	290
	тис. грн.	19996	46	9838	23	13255	31	11461	27	43089
2008	од.	388	78	32	6	79	16	10	2	499
	тис. грн.	83214	71	22573	19	11911	10	1621	1	117698
2009	од.	219	94	10	4	0	0	4	2	233
	тис. грн.	63450	94	3652	5	0	0	325	0	67427
2010	од.	145	87	15	9	0	0	6	4	166
	тис. грн.	11925	52	10688	47	0	0	472	2	22984
2011*	од.	88	99	1	1	0	0	0	0	89
	тис. грн.	43443	98	968	2	0	0	0	0	44413

* інформація за січень-серпень 2011 року.

Джерело: власні дослідження.

Таблиця 3. Порівняльна характеристики застосування лізингу та кредиту при придбанні трактора ХТЗ 17221-31

Ознаки	Варіанти придбання техніки	
	Лізинг	за рахунок кредиту банку
Пошук постачальника Техніки	Пошук здійснюється лізингодавцем	Кредитор не займається пошуком постачальником
Термін договору, років	3-7	1-5
Забезпечення (застанова)	150% вартості	150-300%
Аванс	10-30%	20-35%
Відсоткова ставка	1,9% річних від залишкової вартості техніки	21,5-30
Кратність платежів	Від 2 до 12 разів на рік	Щомісячно
Сума загального платежу	653152	
Переплата	182732	234427-374404

Джерело: адаптовано автором на основі [2].

Таблиця 4. Групування сільськогосподарських підприємств відповідно до коефіцієнта технічного навантаження

Показники	Групування сільськогосподарських підприємств по коефіцієнту технічного навантаження (припадає на 1 ет. трактор, ум.-ет. га)		
	до 100	101-200	201 – і більше
Відсоток авансового платежу	15%	25%	35%
Кількість підприємств у групі	11	23	11
Черняхівський район	6	8	1
Володар-Волинський район	5	4	1
Червоноармійський район	0	11	9
Середньорічна вартість основних фондів	1399,3	1755	1786,2
Валовий прибуток (збиток)	22,4	122,5	149,7
Чистий прибуток (збиток)	-6,8	67	49,1

Джерело: розраховано автором.

Таблиця 5. Порівняльний розрахунок трьох варіантів державної підтримки технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Черняхівського району Житомирської області

Строк	5 років		
Кількість платежів	10		
Сільськогосподарське підприємство	СТОВ "Прометей"	ПАФ "Дружба"	ПСПО "Полісся"
Технічне навантаження (ум. ет. га на 1 ум. ет трактор)	86,4	163,7	260
Аванс %	15%	25%	35%
Аванс грн.	8082	13470	18858
Комісія 1 (при заключенні договору)	3205	2828,7	2451,5
Комісія 2 (при сплаті обов'язкових платежів)	8816	7778,8	6741,6
Сума лізингової угоди	45798	40410	35022
Всього	58385	51017	44215,2
Переплата	4505,6	-2862,5	-9664,8

Джерело: розраховано автором.

5) казначейство перераховує кошти на рахунок лізингової компанії;

6) лізингова компанія проплачує заводу виробнику сільськогосподарської техніки;

7) завод надає техніку лізингоотримувачу;

8) лізингоотримувач сплачує кошти на рахунок лізингової компанії (щомісячно, щоквартально, кожні півроку або раз в рік).

Дослідивши фінансовий та технічний стан 45 сільськогосподарських підприємств Черняхівського, Володар-Волинського та Червоноармійського районів Житомирської області, ми зробили висновок, що першій групі технічне навантаження буде відповідати до 100 ум. ет. га на 1 ум. ет. трактор, друга група 101 – 200 та третя 201 і більше (табл. 4).

Проведемо прогнозування витрат сільськогосподарських підприємств при використанні запропонованого нами механізму фінансового лізингу для різних груп підприємств при придбанні трактора вітчизняного виробництва ХТЗ – 17221 – 31 вартістю 53 880 грн (табл. 5).

Запропонований нами механізм відтворення енергетичних складових МТП сільськогосподарських під-

приємств має ряд наступних переваг від "Програми часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки" та фінансового лізингу через НАК "Укragro-лізинг".

1. Розстрочка виплати вартості сільськогосподарської техніки.

2. Індивідуальний підхід до кожного сільськогосподарського товаровиробника відповідно до його технічної оснащеності.

3. З кожним роком інфляційні процеси зменшують вагомість платежу для сільськогосподарського підприємства.

4. Сприяння розвитку ринку техніки що була у використанні.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

З метою становлення демократичного та цивілізованого ринку фінансових послуг у сільському господарстві при купівлі сільськогосподарської техніки, що дасть можливість оновити виробничі засоби, потрібно вирішити наступні питання.

1. Покращити якість вітчизняної техніки, яка на порядок уступає техніці імпортованій із країн Західної Європи, тому успішні підприємства віддають перевагу західній техніці, пересічні – вітчизняній та імпортованій з країн США.

2. Відсутність інфраструктури техніко-технологічного сервісу стримує бажання сільськогосподарських товаровиробників вступати в лізингові відносини.

3. Існування фінансового бар'єра при розгляді кандидатів-лізингодержувачів, тобто лізингодавець перед наданням лізингових послуг перевіряє фінансовий стан товаровиробників. Даний аспект відсіює велику кількість сільськогосподарських підприємств.

4. Залучати міжнародні лізингові компанії на ринок сільськогосподарської техніки Україна удосконалюючи законодавчі та підзаконні акти, які регулюють міжнародний лізинг.

5. Недостатній обсяг асигнувань з державного бюджету на підтримання та оновлення технічного потенціалу сільськогосподарських товаровиробників.

Література:

1. Воловець Я.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб./ Я.В. Воловець. — Львів: ЛБІ НБУ, 2004. — 199 с.

2. Черевко Г.В. Державне регулювання економіки в АПК: навч. посіб./ Г.В. Черевко. — К.: Знання, 2006. — С. 116—123.

3. Брус С.І. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні / С.І. Величко // Фінанси України. — 2008. — № 11. — С. 75—79.

4. Величко Т.Г. Лізинг, як інвестиційний механізм модернізації матеріально-технічної бази підприємств АПК. [Електронний ресурс] / Т.Г. Величко. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua

5. Чабан В.Г. Лізинг в АПК як інструмент запровадження інновацій./ В.Г. Чабан // Економіка АПК. — 2006. — № 3. — С.48—51.

6. Офіційний сайт НАК "УКРАГРОЛІЗИНГ". — Режим доступу: <http://ukragroleasing.com.ua/index.php?/perevagi-lizingu.html>

7. Українська лізингова асоціація. — Режим доступу: <http://www.leasing.org.ua/>

Стаття надійшла до редакції 16.08.2012 р.